

ZORICA LAȚCU'S RELIGIOUS POETRY COORDINATES

Dumitra-Daniela Popa (Apostu), PhD Student, Ovidius University, Constanța

Abstract: In this study I will approach the coordinates of the religious poetry written by Zorica Lațcu, nun Teodosia, a unique poetess of the nuns' community. The study starts with a biographical outline which helps us make acquaintance with the origins of a singular poetess in the national literature, the latter part / section presents the coordinates of her poetry published in three volumes.

Keywords: biography, mystic, love, spirituality, joy.

Esența vieții creștine este iubirea, femeia este capabilă de a o oferi și de a o nutri în chip unic. Ea se arată învingătoare când se pune în discuție disponibilitatea de a iubi fără margini, de a se jertfi. Dovada clară este reprezentată de numărul mare de sfinte din calendarul ortodox, care s-au dat pe sine din dragoste creștinească.

Deși femeile s-au arătat trăitoare în și pentru Hristos, poezia religioasă este mai des scrisă de bărbați.

În lucrarea de față voi aborda coordonatele poeziei religioase compuse de Zorica Lațcu, maica Teodosia, o poetă unică din lumea monahiilor. Materialul conține și un crochiu biografic pentru a cunoaște originea și bazele unei poete singulare în literatură națională.

Așadar, prezenta lucrare are ca scop completarea cercetărilor efectuate deja și o subliniere a operei lirice care nu a fost agreată de regimul trecut.

1. Crochiu biografic

Zorica Lațcu s-a născut la data de 17 martie 1917, într-o localitate din Ungaria, Mezötur. Copilăria și-a petrecut-o la Brașov, în 1936 își susține bacalaureatul pe care îl termină cu rezultate foarte bune.

În anul 1940 a absolvit Facultatea de Filologie din Cluj, secția filologie clasică și filologie modernă.

Debutul literar a avut loc în paginile revistei *Gîndirea*, deși scrisese încă din perioada adolescenței poeme dedicate mamei. Între anii 1941-1944 a publicat în revista mai sus amintită după cum urmează: *Epitafuri antice, Vergilius și Melissa către Diodor, Lidia către Gaius, Epitalam, Ectenie*.

Anul 1941 îi aduce o slujbă în mediul universitar, este numită preparator universitar al Institutului Român de Lingvistică din Cluj. De-asemenea, are și alte colaborări, contribuie la întocmirea *Dicționarul limbii române* al Academiei Române, pune laolaltă bibliografia pentru revista *Daco-Romană* și pentru *Buletinul Institutului de lingvistică*.

A publicat trei volume: *Insula albă* (1944, Sibiu), *Osana Luminii* (1948, Cluj), *Poemele iubirii* (1949, Craiova). Poeta a mai compus poezii ce au fost incluse în volumele rămase doar manuscrise *Icoane pentru paraclis, Din pribegie, Grădina Doamnei și Alte poezii*. Totodată, poeta s-a ocupat și de traduceri din opere patristice.

Poeta s-a apropiat treptat de religie prin cunoașterea unor fețe bisericesti precum: episcopul Nicolae Colan, ieromonarhul și cel ce i-a fost și îndrumător spiritual, Arsenie Boca, starețul Ioan Iovan. Așa cum a menționat Puiu Ioniță în lucrarea *Poezia mistică românească*, cel care a contribuit la dedicarea și intrarea în viața de monahală a fost părintele Arsenie Boca. În anul 1948 Zorica Lațcu își dedică întreaga existență lui Dumnezeu și intră în cinul monahal la Mănăstirea Vladimirești aflată între Tecuci și Galați. Astfel că în ziua de 5 mai

1948 Zorica Lațcu devine *soră* la Mănăstirea Vladimirești din județul Galați, după doi ani, la data de 8 octombrie 1950 este tunsă în monahism cu numele de Teodosia. În anul 1955 mănăstirea este desființată, iar o parte dintre măicuțe sunt arestate, altele au intrat în viața laică. Anul 1956 a fost unul greu căci poeta a fost închisă pentru trei ani la Miercurea Ciuc și Jilava din cauza operelor compuse.

Între anii 1970-1990 va locui la Brașov și în toți acești ani scrie poezie și traduce din literatura patristică colaborând cu preotul Teodor Bodogae. Dumnezeu o ajută să se reîntoarcă la mănăstirea unde a fost călugărită și unde a trecut și la cele veșnice în ziua de 8 august 1990.

2. Coordonate în poezia Zoricăi Lațcu

Opera poetică a Zoricăi Lațcu depășește într-un anume fel cadrul tradițional al poeziei religioase românești, lirica ei nu se poate asemăna cu lirica niciunui poet tradiționalist.

Creația ei nu a fost analizată de critice renumiți deoarece în perioada comunistă religia nu era în grațiile partidului, așadar Zorica Lațcu fost interzisă întrucât scria despre Dumnezeu. Criticul și istoricul George Călinescu a amintit în lucrarea *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de *Tradiționaliștii și Ortodoxiștii*, printre poeții regăsiți sunt Nichifor Crainic sau Vasile Voiculescu. De asemenea, Ov. Crohmălniceanu nu face nicio referire la poeta Zorica Lațcu în lucrarea *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*

Dumitru Micu în studiul amplu tipărit în anul 1975, „*Gîndirea*” și *gîndirismul* face o referire laconică la Zorica Lațcu, trebuie să ținem cont și de anul apariției lucrării, astfel înțelegem cenzura impusă de partid. Criticul o îndepărtează pe Zorica Lațcu de tradiționalism, implicit de religios și o așază în rîndul poezilor moderni prin structurile hexametrice. Din păcate, nici cercetările apărute după regimul comunist nu sunt generoase cu privire la poeta gîndiristă.

Creația poetei a fost comentată și interpretată de mentorul său Nichifor Crainic, de Teofil Pîrîianu, de preotul Cornel Toma sau de Înalt Preasfințitul Bartolomeu Anania, de cei din mediul său religios.

Creația poetei este de natură mistică, iar printre temele relevante amintim: legătura dintre om și Dumnezeu, comunicarea cu Dumnezeu sau rugăciunea, toate arată Iubirea lui Dumnezeu pentru om.

Primul volum conține amprente ale gîndirismului la nivelul formării imaginarului eului creator și la nivel lexical, însă la nivel tematic, poezia nu respectă regulile gîndiriste. Poezia din acest volum este o creație de dragoste „străbătută de neliniștile fecioriei aflate în așteptare, o poezie în care întreaga natură așteaptă și pregătește întîlnirea îndrăgostiților, o poezie de un senzualism genium și evanescent care se resoarbe în momentul sacru al nunții.”¹ În acest prim volum, iubirea este profană, „tîna poetă este înfiorată de un sentiment în care candoarea și dorința se topesc într-o așteptare languroasă”², ulterior poeta este atinsă de iubirea pentru Mirele Iisus Hristos. Ipostazele iubitului sunt de misterios:*Eu am privit în pămînt, dar simțeam că se uită la mine./ Apoi așa, dintr-o dată, mi-a spus: Ești atît de frumoasă!/ Ești ca un lujer ce poartă flori grele și moi de mătase./ Și cum te pleci și cum ochii i-ascunzi între lungile gene.....(La fîntînă)*, de oaspete din alte locuri: *Străinul, care-aseară a poposit la noi,/ L-am ospătat cu pîine, cu vin și cu măslina./ I-am așternut în grabă un pat de frunze moi,/ N-am întrebat nici cine-i și nici de unde vine.//... Spunea despre iubirea cea fără de păcat,/ De-o patimă, curată ca flacăra de soare,/ Despre o jertfă sfîntă pe-altarul nepătat,/ Spunea despre durerea de-a pururi roditoare.(Un oaspe)*, o altă ipostază este cea a iubitului mistic:....*N-am cunoscut pe Cel ce ma ducea,/ Si nici n-am vrut. Lumina se marise,/ Paseam prin alb, vecia-ncaruntise/ Si flacara din juru-mi stralucea./ Cu ochii beti de*

¹ Ioniță, Puiu, *Poezia mistică românească*, Institutul European, 2014, București, p.213.

² Ibidem. p.214.

albul mult, catam/ Sa vad un chip: o umbra sau o raza./ Ci ochi-mi n-au avut nimic sa vaza./ Decat lumina alba. Inotam/ In valuri de lumina, undeva./ Si n-am stiut ca asta e iubire./ Sa treci din bezna in nemarginire./ Cu mana stransa-n mainile Cuiva./ Cand ne-am oprit, s-antors privirea mea/ Spre Cel ce ma dusese. Si uimita,/ Am cunoscut lumina nesfarsita,/ Ca toata, valuri, de la El venea. (Răpire)

Volumul *Insula albă* are ca temă centrală căutarea drumului ce duce spre revelarea lui Dumnezeu. Operele sunt construite asemenea unor monologuri lirice și explorează filiera mitică. Poezia *Te port în mine*³ este mărturia fixării relației om-Dumnezeu, verbul la persoana I, însoțit de pronumele la persoana a II a, indică subiectivitatea eului liric și raportarea permanentă la Dumnezeu, este o lirică a iubirii pure: *Te port în suflet, ca pe-un vas de preț/Ca pe-o comoară-nchisă cu peceți,/Te port în trup, în sinii albi și grei/Cum poartă rodia sămînța ei/Te port în minte ca pe-un imn sfințit/Un cântec vechi, cu crai din răsărit./Și port la gît neprețuit șirag/Strînsoarea caldă-a brațului tău drag./Te port în mine tainic, ca pe-un vis,/În cer înalt de noapte te-am închis/Te port, lumină rumenă de zori,/Cum poartă florile mireasma lor./Te port pe buze, ca pe-un fagur plin/O poamă aurită de smochin./Te port în brațe, horbote subțiri,/Mănunchi legat cu grijă, fir cu fir,/Cum poartă floarea rodul de cais./Adînc te port în trupul meu și-n vis.*

Trecerea de la lumesc la ceresc sau de la profane la sacru se face lin, dar apăsător, astfel că cel de-al doilea volum are un titlu semnificativ *Osana Luminii* și aduce elemente noi, fixează coordonatele poeziei sale regăsite în spiritualitatea ortodoxă. Dumnezeu este găsit în tot ceea ce este plăcut Lui, poeziile din acest volum pot fi considerate arte poetice înduhovnicite, limbajul suferă schimbări în sensul că are la bază alegorii biblice.

Poeziile din acest volum pot fi împărțite în două categorii, o primă categorie indică bucuria omului pentru că l-a găsit pe Dumnezeu, omul este dornic de a se împăca cu El, a doua categorie prezintă ispitele cu care sufletul duce adevărate lupte.

Prima poezie este *Vinul*, aceasta este o definiție care îl umple pe cititor de bucurie și preaplin sufletesc, este o creație a comuniunii și a căinței, inima este indicele schimbării: *Îmi strîng durerea-n inimă, ca-n teasc./Din ea, mustind, poemele se nasc;/Și fiebe mustu-n clocot rubiniu,/În buți cu cerc de fier de-abia-l mai țiu./S-a limpezit apoi în căni de lut/Și locul de mireasmă s-a umplut.* Ideea poetică centrală arată că în absența căinței, Dumnezeu nu S-ar lăsa descoperit.

Vinul și pîinea sunt cele ce înfăptuiesc Euharistia, la poeta noastră devin simboluri, implicite taine ce se cer simțite.

În poemul *Golgota* regăsim durerea Mîntuitorului adîncită de omenire, dar El ca un adevărat Fiu și Dumnezeu, iartă tot: *Te vindem iar cu sărutări viclene,/Prin nepăsare oarbă și prin lene.// Te biciuim cu vorbe de ocară,/ Te pălmuim cu ură ca de fiară.// Te adăpăm cu suc de-amărăciune,/ Din poște rele și din stricăciune.// Te țintuim pe cruci de nedreptate/ Prin cuiele uciderii de frate,// Iar împletim blestemele de tată,/ Să-ncingem, Doamne, fruntea-nsîngerată,//Tu iarăși zici, în blîndă rugămintă:/ "Nu știu ce fac. Îngăduie-i, Părinte".*

Operele în care bucuria este laitmotivul conțin un mesajul spiritualizat și sunt tot mai multe în acest volum secund, printre care amintim *Crinul*, *Pîine* sau *Primăvara mea*.

Crinul simbolizează puritate și alegerea veșniciei: *Așa se-ncepe jertfa de iubire:/ Din alb potir crescut în flori de crin/ Primi fecioara prima-mpărtășire,/ Sorbi mireme dulci în loc de vin./ Și Tainele de pace făcătoare/ S-au săvîrșit atunci în chip nespus,/ Cînd I s-a dat în lujerul de floare/ Mariei, sfîntul Trup al lui Iisus.// Că-n clipa-n care mîna ei smerită/ Atinse crinul mîndrei primăveri,/ Se-nfăptui minunea negrăită/ Pe veci a lunatei Învieri.* Purității i se adaugă întruparea Fiului lui Dumnezeu ca om, chenoza, prin ea omul are șansa

³ Poeziile sunt preluate din volumul Zorica Lațcu-Teodosia, *Poezii*, Editura Sophia, București, 2008.

de a se mîntui: *În trup curat de Maică neuitată,/ Crescu sfînt trupul Tău din har ceresc,/ Precum din ploaie și din raze cresc/ Mănoase spice-n țarina rodită.// Și, ca un bob de grîu dumnezeiesc,/ Te-ai măcinat în ura cea cumplită/ Și-ai hărăzit ființa Ta zdrobită,/ Acelor mulți, cari veșnic flămînzesc.//...Cu sînge și cu lacrimi frămîntat,/ În focul dragostei Te-ai copt, Hristoase,/ Și spre viață veșnică Te-ai dat. (Pîine)*

Originalitatea poeziei maicii Teodosia constă în bucuria mărturisirii în mod tainic și redată cumva euharistic, nu regăsim atitudine de credință sau de necredință argeheziană, nici atitudinea panteistă blagiană, dar nici latura vădit tradiționalistă.

Zorica Lațcu a avut ca dorință transformarea scenei poetice într-o grădină a Maicii Domnului, asemenea direcției gândiriste și sunt întîlnite în creațiile sale multe personaje biblice.

Maica Teodosia a scris mai multe poezii dedicate Maicii Domnului, femeia și mama model prin puritatea și iubirea unică, căpătîndu-și meritul de a fi numită autoare de poezie religioasă și prin operele scrise din suferință sau din dragoste închinată Maicii Domnului.

Poeta neamului nostru o invocă pe Maica Domnului în poemele sale, opere ce par să amintească de rugile Sfîntului Efreem Sirul către Aceasta (Fecioara Maria).

Iubirea cîntată și purtată Fecioarei Maria apare în operele: *Filă de acatist, Maica durerilor, Fuga în Egipt, Întrupare, Intrarea în biserică, Colind, Maică fericită*, toate fac parte din volumul *Osana luminii*.

Al treilea volum, *Poemele iubirii* este cel ce descrie starea de bucurie supremă prin care trece sufletul prin perceperea iubirii adevărate, iubirea de Dumnezeu. Întreg volumul cuprinde motive mistice cum sunt: mirele, mireasa, nunta sau unirea tainică.

Volumul apărut în 1949 este rezultatul ascensiunii religioase și cuprinde adevărate rugăciuni, ce Îl slăvesc pe Dumnezeu.

Poemele iubirii debutează cu o artă poetică ce indică faza de început a iubirii: *Cuvintele, pe care nu le-am spus,/ Sunt tot atîtea trepte ce pogoară,/ Cu sufletul tot mai adînc, m-am dus,/ Pe treptele tăcerii, ca pe-o scară.// Ca-ntr-un cuprins de peșteră boltit,/ M-am coborît în lumea nerostirii,/ Și-n cutele de piatră i-am gătit,/ Acolo-n fund, un ascunziș Iubirii.// Cuvintele pe care nu le-am spus,/ Sunt tot atîtea trepte de tacere:/ Adînc în mine, mai adînc m-am dus,/ Acolo, unde orice vorbă pierde.// De-acolo, din limanul necuprins,/ Din lumea fără mal a nerostirii,/ Pe treptele tăcerii s-au prelins/ Din ascunziș, luminile iubirii. (Tăcere)* Titlul este sugestiv pentru că tăcerea este o componentă a misticismului, este o caracteristică a celor ce ajung la acea stare de cunoaștere dumnezeiască, în acest fel poate fi cunoașcută iubirea lui Dumnezeu prin coborîrea în lumea celor nespuse. „Tăcerea nu este lipsa logosului, ci experiența comuniunii cu el, nu e o dovadă a neputinței sau a sterilității, ci ambiția rodniciei și a împlinirii spirituale. Poeta mărturisește acum pentru prima dată că scopul poeziei sale nu mai este textul, ci doar trăirea, care e atît de copleșitoare, încît scrisul devine pasager.”⁴

Cele mai multe creații din acest volum prezintă nunta mistică, mireasa își așteaptă nerăbdătoare

Mirele. Poeta a folosit diferite metafore pentru a sublinia iubirea: *jertfă a arderii de tot, floare-n flăcări, cu miresme bune, flacără de argint, cu raze blînde, pîine coaptă-n tainicul cuptor, mir de preț, mănunchi de busuioc, Învăluire de lumină lină, izvor de veșnicie, liniște deplină, merinde pentru suflete flămînde, candelă de aur și făclie.* Mireasa îl așteaptă pe mire în *iatac*. Ea urmează un adevărat ritual pentru a se întîlni cu El: *Am pregătit culcușul în iatac,/Pe rug arzînd cu flăcări mătăsoase,/Și-n toată graba mîinilor sfioase,/Mă voi găti, Iubite, ca să-ți plac.(Iatac)*

⁴ Ioniță, Puiu, *Poezia mistică românească*, Institutul European, 2014, București, p.220.

Prin iubire se transformă totul, iar chemarea dumnezeirii este cea care elucidează tainele iubirii: *Vino, Preaiubite-al meu,/ Pe sub bolți de curcubeu,/ Dă-mi aripi de Heruvim,/ Mână-n mână să plutim,/ În grădini de frumuseți,/ Din eterne dimineți.../ Cu miros de trandafiri/ Să-Ți sorb dorul din priviri,/ Din potire de rubin,/ Să-Ți sorb dorul ca pe-un vin,/ Vino, vino să mă-mbeți/ C-un alean de frumuseți.// Vino, preaiubita mea,/ Pe sub punți de peruzea,/ Cu lumini de foc ceresc/ Haina să ți-o-mpodobesc./ Vin să calci pe drum de stea,/ Și să-nveți ce-i dragostea./ Vino, preaiubito, vin,/ Dincolo de cer senin,/ Să plutim, uitînd de noi,/ Mână-n mână, amîndoi./ Tu cu Mine să petreci,/ Eu cu tine-n veci de veci. (Chemarea)* Invocarea iubirii este realizată sub forma unui dialog între mire și mireasă, acestea nu rămîn fără un răspuns, iar faptul că fiecare se caută unul pe celălalt arată că iubirea se înfăptuiește prin regăsire, iar la Dumnezeu vor fi o singură persoană după cum apare în multe scripte patristice și nu numai. La nivelul morfologic, ambele chemări debutează cu verbul la modul imperativ ceea ce impică o tonalitate a chemării, totodată găsim un număr mare de verbe la conjunctiv (să plutim, să sorb, să îmbeți, să împodobesc, să calci, să-nveți, să petreci) ce exprimă o acțiune realizabilă și posibilă, aceea a întîlnirii celor doi. Cîmpul lexico-semantic predominant este cel al celestului: *bolți de curcubeu, aripi de Heruvim, stea, ceresc*. Cromatica aleasă este potrivită iubirii, roșu și turcoaz (*potire de rubin, punți de peruzea*), remarcăm prezența imaginilor artistice vizuale, olfactive, tactile și gustative ce arată bucuria întîlnirii cu iubirea divină. Încercarea iubitei de a accede la spiritualizare este dublată de simboluri specifice religiosului. Curcubeul este simbolul ce face legătura dintre profan și sacru, îngerul este mijlocitorul dintre Dumnezeu și om, iar roza este simbolul absolutului, al iubirii legate de Mîntuitorul Hristos, comuniunea dintre om și Dumnezeu este accentuată de simbolul potirului. Prin simbolistica operei, Chemarea este o creație a „entuziasmului nupțial, un poem al epifaniei, al răpirii, un poem al experienței uniate.”⁵

Poezia *Maica* aduce o prezentare unică a Maicii Domnului atunci cînd Fiul este răstignit. Monahia Teodosia este convinsă că sunt prezente două răstigniri, una a Fiului, cea cunoscută de toți creștinii ortodocși și una a mamei, nimic nu poate înlocui chinul acesteia, poezia subliniază chinul îndurate de mamă alături de Fiul său: *Cînd El suia cu trudă pe Golgota,/Tu l-ai urmat, uitată în popor./Și nimeni n-a știut că două trupuri/Se frîng, spre mîntuirea tuturor;/Și nimeni n-a văzut, că patru palme/Se-ntind pe cruce și-n cuie că se bat,/Că două capete se-ncununară/Cu spinii grei, în curtea lui Pillat./...Și cum El veșnic suie pe Golgota,/ Și-I veșnic Răstignitul întru noi,/ Tu, Maică, Îl urmezi cu pași de sînge/ Ca să muriți pe Cruce, Amîndoi./ Bătrînii, iscusiți în vorbe-alese,/ Văzut-au singuri jertfa-ți de nespus:/ De-aceea ei Îți înălțară slava,/ Decît a Îngerilor mai presus.*

Poezia Zoricăi Lațcu completează și îmbogățește patrimoniul liricii noastre religioase cu texte de o rară frumusețe și armonie, de o sensibilitate peste limitele firii⁶.

Maica Teodosia sau Zorica Lațcu este cea care l-a regăsit pe Dumnezeu prin opera sa, întreaga ei operă stă sub semnul iubirii desăvîșite.

„Țîlcuind cîteva sensuri ale iubirii mistice în opera poetică a Zoricăi Lațcu nu poți decît să te lași fascinat de Frumusețe și Bogăție sufletească fără margini, să te minunezi de acest miracol pe care Dumnezeu l-a dăruit poeziei românești. Și nu poți decît să trăiești acut impresia că nu ai spus suficient, că toate puteau fi spuse altfel, că rostirea întru descifrarea tainelor poeziei putea fi mai convingătoare.”⁷

Poezia Zoricăi Lațcu cuprinde indici culturali și filologici ce depășesc intuiția și spontaneitatea. Unicitatea poetei constă în aportul tematic, în reinterpretarea simbolurilor, motivelor prin viziunea novatoare, aduse poeziei de acest gen.

⁵ Ibidem, p.224.

⁶ Pănăzan, Maria-Daniela, Poezia religioasă românească, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p.153;

⁷ Pănăzan, Maria-Daniela, Poezia religioasă românească, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p.170.

Lirica religioasă este importantă deoarece poetul are contact cu Dumnezeu, cel ce scrie poezie religioasă are o anumită trăie, caută să arate elemente pertinente, dacă iubirea lui Dumnezeu nu ar exista, noi nu am fi vreodată împliniți.

Poezia religioasă conține alte coordonate poetice comparativ cu poezia laică, nu poate fi raportată la maniera de reprezentare hedonistă sau psihanalitică, rămânând fidelă modelului biblic ce îi oferă cititorului un urcuș spiritual. Ceea ce trebuie să reținem atunci când receptăm o poezie de acest gen este că are la bază Sfinta Scriptură.

Bibliografie

- Boldea, Iulian, 2005, *Istoria didactică a poeziei românești*, București, Editura Aula.
- Călinescu, George, 1941, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Fundația regală pentru literatură și artă.
- Crainic, Nichifor, 1940, *Nostalgia paradisului*, București, Editura Cugetarea.
- Crohmălniceanu, Ov.,S., 2003, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, București, Editura Universalia
- Pănăzan, Maria-Daniela, *Poezia religioasă românească*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006
- Ioniță, Puiu, 2014, *Poezia mistică românească*, București, Institutul European
- Lațcu, Zorica (Teodosia), 2008, *Poezii*, București, Editura Sophia.